

A watercolor illustration of a Dutch street scene. In the foreground, a canal with a wooden railing runs along the left side. A person is visible in a small boat in the water. The street is lined with tall, multi-story brick buildings. A horse-drawn carriage is visible on the right side of the street. The sky is blue with some clouds. The title text is overlaid on the top half of the image.

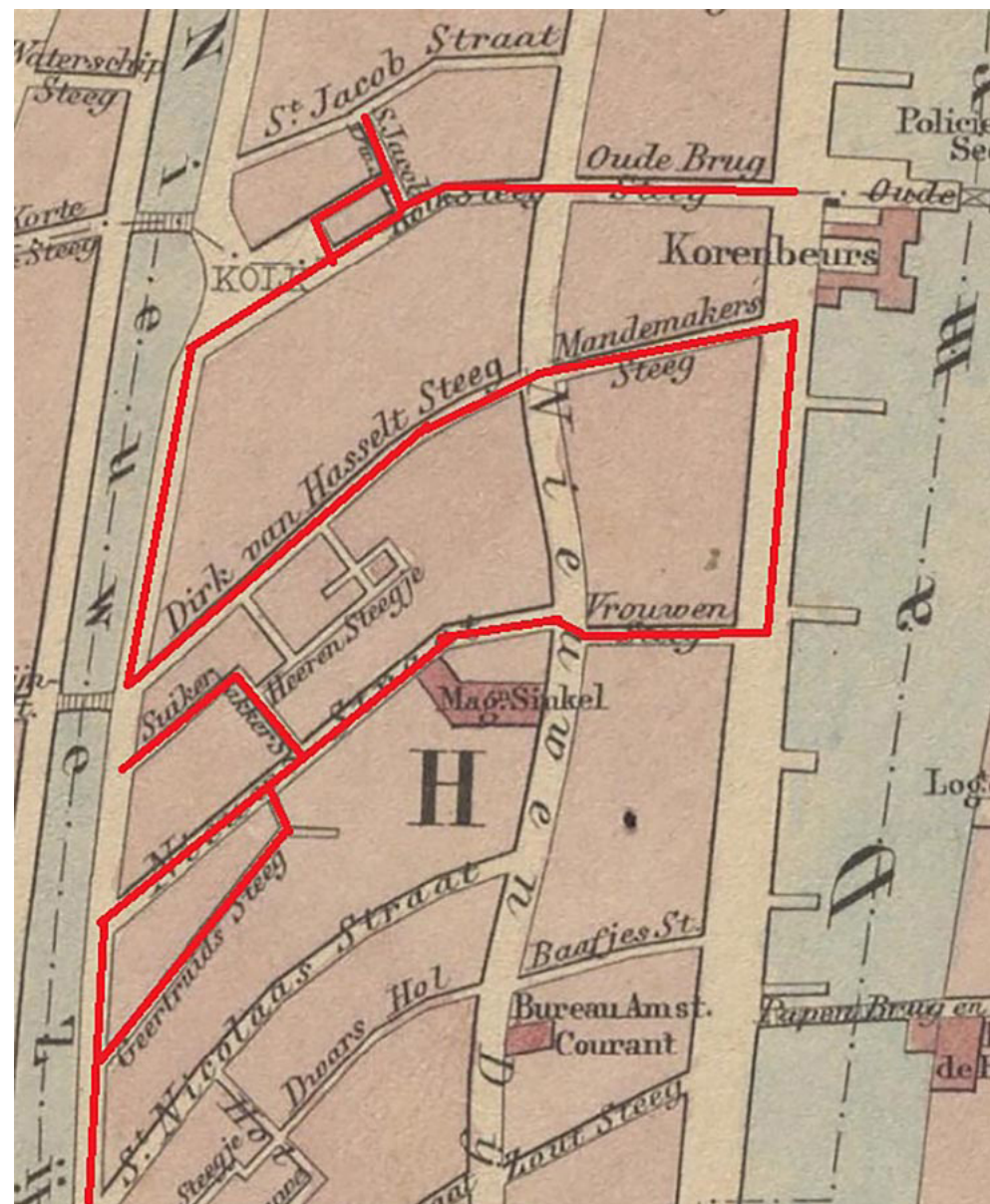
De straten en stegen van de Nieuwendijk deel 2

uit de serie Virtuele wandelingen door Oud-Amsterdam met Ria Scharn-Luijben

W e zetten onze wandeling voort vanaf de plek waar op het Damrak in 1904/1906 'De Utrecht' verrees, het indrukwekkende pand van verzekeringsmaatschappij 'De Utrecht'. Een markant ijkpunt in Amsterdam om je locatie te kunnen bepalen.

We vervolgen onze virtuele route uit 1850 langs het Damrak richting de Dam. We bevinden ons hier in het hart van de stad, de plek waar de graanhandel zich afspeelde. Even verderop komen we bij de Oude Brug en de Korenbeurs die over het water van het Damrak gebouwd is. Hier werd het graan, dat per schip uit de landen rond de Oostzee werd ingevoerd, doorverkocht aan handelaren uit heel Europa.

Dit gebouw had een open binnenplaats, aan drie zijden omgeven door een houten overdekte galerij. Tegen de muren van de galerijen stonden kastjes die monsters van het graan bevatten. Korenmeters en korenzetters zorgden na verkoop ervoor dat het graan verdeeld werd via door de gildes vastgestelde standaardmaten. De Korenbeurs was het centrale bouwwerk van een hele serie gebouwen die in de eerste helft van de 17^e eeuw in Amsterdam wer-

- ▲ De wandeling van deze keer; We doen alle plekken aan waar de graanhandel zich afspeelde, dan de steegjes die op het Geertruidenklooster waren ontstaan
- ◀ 'De Utrecht' aan het Damrak, hoek Karnemelksteeg

den neergezet voor de bloeiende handel in onder meer graan, waardoor Amsterdam zich in de Gouden Eeuw tot de stapelplaats van Europa ontwikkelde. Aan de Oudezijde van het Damrak, tegenover de Korenbeurs, werd in 1637/1638 het nog bestaande *Accijnshuis* gebouwd, ter vervanging van het eerdere *Stads-Excijns-Huis* op dezelfde plek. Hier werden invoerrechten betaald op handelswaar als graan, bier, turf, kolen en specerijen. Aan de Nieuwezijds Kolk werd in 1620 een nieuw gildehuis gebouwd voor de korenmeters en korenzetters, het nog bestaande *Korenetershuisje*.

De Moedernegotie (moeder van alle handel) van Amsterdam was de handel met de landen rond de Oostzee (de Oostersche handel) die al vanaf de Late Middeleeuwen werd bedreven.

Van oudsher was vishandel voor Amsterdam van groot belang al

had de stad zelf geen aandeel in de haringvisserij. Wel speelden Amsterdamse haringpakkers, kuipers en handelaren een cruciale rol bij het verzendklaar maken en transporteren van de vis. Haring werd één van de belangrijkste exportproducten naar het Oostzeegebied en Amsterdam groeide uit tot belangrijkste stad van de Oost-Westhandel. Deze handel vormde de voornaamste bron van de welvaart in Amsterdam, waardoor de stad zich kon ontwikkelen van een relatief kleine havenplaats tot het economische centrum van Holland en de stapelplaats van Europa. Deze lucratieve Oostzeehandel legde de basis voor de Gouden Eeuw van de Nederlandse Republiek. De handel met de landen rond de Oostzee, vooral Polen, Oost-Pruisen en Lijfland (ongeveer het gebied waar je nu Estland

- ▲ *Het Damrak, gezien naar het zuiden met de Oude Brug en de Korenbeurs*
- *Het Damrak met de Oude Brug en rechts nog een stukje van de Korenbeurs*

en Letland vindt), was zeer succesvol omdat de Hanzesteden vooral handelden in luxegoederen, terwijl de handelaren uit Amsterdam zich met name richtten op bulkgoederen zoals graan en hout. Rond de graanhandel ontwikkelde zich in de stad een omvangrijke industrie. De gebouwen van de graanhandelaren, graanmakelaars, korenzetters en koren timers lagen dicht bij elkaar in het gedeelte van de stad tussen het Damrak en de Nieuwezijds Voorburgwal. De eigenlijke graanhandel vond plaats in de *Korenbeurs* die in 1617

naast de Oude Brug op het Damrak gebouwd was.

Dat is dus het gebied dat we deze keer doorkruisen: de stegen en straten tussen het Damrak en de Nieuwezijds Voorburgwal. Vanaf de Oude Brug lopen we de Oude Brugsteeg in, richting de Nieuwendijk. Oorspronkelijk was dit een belangrijke verbinding tussen de Oude en de Nieuwe Zijde van Amsterdam. De steeg loopt aan de overkant van het Damrak door naar de Warmoesstraat. De Oude Brug was lange tijd de enige brug tussen de twee stadsdelen. Tegenwoordig is de Oudebrugsteeg een straatje met veel eethuisjes, hotelletjes en cafeetjes.

Op de Nieuwendijk aangekomen steken we over naar de Kolksteeg. Daar was het ooit een drukte van belang, want iets verderop staat het Koren metershuisje. Meteen voor het gebouwtje gaan we even

- ▲ De Korenbeurs in zijn geheel, gebouwd boven het water van het Damrak
- ◀ Het Accijnshuis in de Oudeburgsteeg, hoek Beursstraat

een stukje naar rechts de Sint Jacobsdwarstraat in, zoals we in de vorige aflevering beloofden. Een straatje waarin de tijd heeft stilge staan, zo weinig is er veranderd. We keren weer om en lopen terug naar het Korenmetershuisje. Het staat helemaal vrij en we kunnen eromheen lopen om het van alle kanten te bewonderen.

De Nieuwezijds Kolk is waarschijnlijk het oudste stukje bewoond gebied van de stad. Hier mondde in de middeleeuwen de Boerenwetering (nu Nieuwezijds Voorburgwal), via een spuisluis (kolk) in de Nieuwendijk, uit in het water van de Amstel. Op de hoek van de Nieuwezijds Kolk en Boerenwetering werd in 1300 de eerste windmolen van Amsterdam gebouwd. De Kolk werd eind 15^e eeuw

- ▲ *De Nieuwezijds Kolk met het Korenmetershuisje in 1909*
- ◀ *Het Korenmetershuisje op een tekening van Gerrit Lamberts uit 1816*

gedempt en hierna gebruikt als veemarkt. Vanaf 1542 werd het gebruikt als laad- en losplaats voor bierschepen, en kwamen er veel pakhuizen en handelshuizen. In 1850 is het nog een eenvoudig pleintje met wat fraaie gevels, maar helaas is hier eind 20ste eeuw de 'ABN-AMRO Projectontwikkeling' aan de slag gegaan met een ambitieus plan voor winkels, kantoren en een parkeergarage. Het werd een fiasco! Oude straatjes, steegjes en gevels werden gesloopt en in plaats daarvan verrees een akelige gevelpartij waarachter nu een hotel zit. In het andere deel aan de overkant van de Kolk op de hoek met de Nieuwezijds Voorburgwal is tegenwoordig Politiebureau Burgwallen gevestigd. Dit pand valt zo mogelijk nog meer uit de toon op deze prominente locatie. Voorheen

Links de Kolksteeg en rechts een inkijkje in de Suikerbakkerssteeg vanuit de Dirk van Hasseltssteeg

De Nieuwezijds Kolk, grondig verpest door de bouwactiviteiten van ABN-AMRO, zo erg dat architect Ben van Berkel zich nu schaamt dat hij daaraan meewerkte

stond hier het pand van 'Van Gend en Loos'.

We gaan linksaf verder over de Nieuwezijds Voorburgwal en komen een stukje verderop uit bij de Dirk van Hasseltssteeg. Ooit een levendig straatje getuige de namen van de steegjes aan de linkerkant met namen als: Zilver-smidsgang, Stuiversgang en Bakkersgang. Ze verdwenen onder het ABN-AMRO-fiasco aan de Nieuwezijds Kolk.

- ▲ *De Nieuwezijds Voorburgwal 61 en 63 met links de Dirk van Hasseltssteeg en rechts de Suikerbakkerssteeg*
- ◀ *Dirk van Hasseltssteeg met in 't midden de nrs.30 en 36 en daartussen de Stuiversgang*

Wij maken aan de rechterkant virtueel een klein ommetje via de Louwenpoort door de stegen en gangen tussen hier en de Nieuwe Nieuwstraat. De Suikerbakkerssteeg is er nog steeds en die komen we straks tegen, maar de andere wirwar van steegjes, waaronder het Heerensteegje, is verdwenen onder de parkeergarage die we verderop in de straat tegenkomen. Wij vervolgen onze weg over de Dirk van Hasseltssteeg. Veel mooi valt er hier tegenwoordig niet te ontwaren: alleen de achterkant van het hotel en de parkeergarage. Alleen het laatste stukje bij de Nieuwendijk is ontsnapt aan de sloopwoede en heeft nog wat oude pandjes staan. Op de Dijk aangekomen steken we door naar de Mandenmakerssteeg aan de overkant. Via deze steeg komen we weer terug op het Damrak met zijn aanlegsteigers en beurtschepen.

Sinds de buitensporige groeispurt van de economie in de 17^e eeuw was het scheepvaartverkeer hier berucht. Lichterschuiten, beurtvaarders, waterschepen, groenteschuiten en andere vaartuigen streden om de schaarse aanlegplaatsen. Toegestane veerschepen en beurtschippers hadden vaste aanlegplaatsen. Zo lagen de schippers op Groningen en Oost-Friesland tussen Dam en Papenbrug, terwijl ze bij de Nieuwe Brug richting de Noord-Hollandse steden voeren. Korenlichters, waarmee het graan uit de grote zeeschepen naar de stad werd gebracht, lagen aan de overzijde langs de achterhuizen van de Warmoesstraat. De havenmeester hield toezicht op het ordelijke verloop van het waterverkeer. Lege schepen stuurde hij naar andere ligplaatsen en beurt- en veerschippers liet hij tijdig vertrekken zodat de kades vrij bleven. Bij serieuze ordeproblemen kon ook de waterschout ingrijpen. Met zijn dienaren huisde hij in het Zeerecht, een omvangrijk gebouw op de Kampersteiger iets verderop.

Door alle drukte op de kade schuifelen wij naar de volgende steeg die richting Nieuwendijk loopt en dat is de Onze Lieve Vrouwesteeg, genoemd naar de 'Onser Lieve Vrouwencapelle' die hier in de 16^e eeuw aan de Nieuwendijk stond. Het is een straatje waar tegenwoordig weinig meer te beleven valt. Op de Nieuwendijk aangekomen, steken we een beetje schuin over naar de Nieuwe Nieuwstraat. Een wat wonderlijke naam, omdat er ook een Oude Nieuwstraat is die verderop aan de andere kant van de Nieuwezijds Voorburgwal ligt. Die Oude Nieuwstraat is echter 30 jaar eerder aangelegd dan de Nieuwe Nieuwstraat. De laatste werd gerooid op het vrijgekomen terrein dat ontstond na afbraak van het Sint Geertruidenklooster en -kapel en het Lieve Vrouwegasthuis. Het kloosterterrein lag tussen de Suikerbakkerssteeg en Sint Geertruidensteeg aan de Nieuwe-

zijds Voorburgwal. De Nieuwe Nieuwstraat loopt dwars over het voormalig kloosterterrein. Na de Alteratie vestigde zich in de kloosterkapel een suikerbakkerij, de naamgever van de bewuste steeg. Die vind je halverwege de Nieuwe Nieuwstraat aan de rechterkant. Zoals zoveel van deze stegen is hij tegenwoordig afgesloten met een hek en alleen voor bewoners toegankelijk. Wij, in 1850, kunnen de steeg nog gewoon verkennen en met een bocht doorlopen naar de Nieuwezijds. Een paar stappen verder

op de Nieuwe Nieuwstraat zien we aan de linkerkant weer een afgesloten hek. Dit is de Grenadiersgang, een kort steegje dat doorloopt naar de Sint Geertruidensteeg die ook weer (met hek) uitmondt op de Nieuwezijds. In de tegenwoordige tijd kunnen we alleen maar rechtdoor naar de Nieuwezijds Voorburgwal waar we weer naar links gaan, maar kijk van tevoren nog even naar het pand op de rechterhoek. Dat is het fraaie Makelaers Comptoir uit 1633/1634, een gildehuis dat het aanzien meer dan waard is. Verder lopend passeren we dan het hek voor de Sint Geertruidensteeg en eindigen onze tocht voor vandaag bij de ingang van de Sint Nicolaasstraat.

Ria Scharn-Luijben

- ▲ *Nieuwezijds Voorburgwal 73, het 17e-eeuwse Makelaerscomptoir*
- ◀ *Het eerste stukje Damrak met de steigers van de Grote Vismarkt rond 1840*